

Федосеева Тетяна Романівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

<https://orcid.org/0000-0003-1521-2922>

Романюк Марта Ярославівна,
студентка 2-го року навчання магістерської програми
«Право» факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ ТА СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ У МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

98

Анотація. У публікації досліджено питання закріплення мінімального віку для користування соціальними мережами, цифрової безпеки, свободи вираження поглядів та її обмеження. Здійснено огляд міжнародних актів у цій сфері, зарубіжного досвіду, а також Європейської стратегії кращого Інтернету для дітей та Регламенту (ЄС) 2022/2065 про єдиний ринок цифрових послуг. Розглядаються політики конфіденційності платформ-надавачів послуг, а також досліджуються питання персональних даних, меж втручання у права дітей та пропорційності обмеження прав дітей у соціальних мережах. Зроблено висновки, спрямовані на забезпечення прав дитини та гарантування її цифрової безпеки.

В останні десятиліття новітні технології вкоренилися в життя суспільства, а спроби врегулювати відносини у цифровому середовищі стали набувати системності.

Застосунки, фільми, ігри, музичні файли, соцмережі, комп'ютерні програми, електронні книжки — з усіма цими типами цифрового контенту щоденно взаємодіють як дорослі, так і діти. Наприкінці 2024 року в Австралії ухвалили рішення про закріплення мінімального віку для користування соціальними мережами. У подальшому Данія, Франція, Іспанія та Велика Британія оголосили про такий самий намір, і цей перелік не є вичерпним¹. В Україні такі ідеї наразі не трансформувались у конкретні законодавчі ініціативи та потребують наукового осмислення.

Через активне залучення дітей у цифрове середовище постають питання про їх доступ до шкідливого контенту, загрози кібербулінгу тощо. Встановлення нижньої межі віку користування соціальними мережами спрямоване на формування правила, дотримання якого гарантує, що з цифровим контентом взаємодіятимуть особи з критичним мисленням і розумінням базових знань цифрової безпеки. Однак такий підхід створює нові виклики: як визначити вік особи, яка реєструється; як забезпечити захист її персональних даних; як бути певним, що діти, які не мали досвіду користування соціальними мережами, розумітимуть специфіку їх роботи; чи є вимога щодо віку пропорційним та виправданим втручанням з боку держави тощо.

99

Європейська конвенція з прав людини (ч. 1 ст. 10) закріплює свободу вираження поглядів. Вона передбачає одержання й передання інформації без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів². У Міжнарод-

¹ Tracking Efforts to Restrict or Ban Teens from Social Media Across the Globe. Ramsha Jahangir, Justin Hendrix / Feb 23, 2026. URL: <https://www.techpolicy.press/tracking-efforts-to-restrict-or-ban-teens-from-social-media-across-the-globe/>.

² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.01.2026).

ному пакті про громадянські і політичні права (ч. 2 ст. 19) вказано, що право на вільне вираження передбачає поширення інформації та ідей усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір³. Свобода вираження поглядів через соціальні мережі проявляється не лише в одержанні чи переданні інформації, а й у творчій діяльності, створенні цифрового контенту дітьми. Але така свобода не є безмежною.

Обмеження щодо користувачів соціальних мереж уже впроваджуються в окремих державах. Як зазначалось, в Австралії було внесено зміни до законів про дискримінацію за віком⁴ і про безпеку в Інтернеті⁵, у результаті чого було встановлено мінімальний вік для користування соціальними мережами. Зокрема, встановлено обов'язок постачальника (онлайн-платформ) вживати розумних заходів для запобігання створення облікових записів дітьми, які не досягли 16 років. З метою визначення віку вони мають право збирати персональні дані, проте зобов'язані знищити цю інформацію після її використання або розголошення⁶. Згідно з даними eSafety, до платформ, яких стосуються такі обмеження, входять Facebook, Instagram, Snapchat, YouTube, TikTok та інші⁷.

³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 01.02.2026).

⁴ Age Discrimination Act 2004. URL: <https://www.legislation.gov.au/C2004A01302/latest/text> (дата звернення: 01.02.2026).

⁵ Online Safety Act 2021. URL: <https://www.legislation.gov.au/C2021A00076/latest/text> (дата звернення: 01.02.2026).

⁶ Online Safety Amendment (Social Media Minimum Age) Bill 2024. URL: <https://legislation.gov.au/C2024A00127/asmade/text> (дата звернення: 01.02.2026).

⁷ Обмеження віку для соціальних медіа-платформ. eSafety Commissioner, уряд Австралії. URL: <https://esafety.gov.au/about-us/industry-regulation/social-media-age-restrictions/which-platforms-are-age-restricted> (дата звернення: 25.01.2026).

Подібні обмеження викликають дискусії про те, де проходить межа між розумними діями охоронного характеру та дискримінацією. Як видається, з одного боку, слід забезпечити безпеку дітям у цифровому середовищі, з іншого — гарантувати дотримання їхніх прав. Ініціатори змін як легітимну мету визначають необхідність зменшення негативного впливу соціальних мереж, усунення доступу до шкідливого контенту та запобігання кібербулінгу. Однак ключовим у цьому випадку є питання пропорційності, адже, як видається, у законодавця були інші механізми досягнення такої мети без надмірного втручання в права дітей. На нашу думку, мало б бути враховано значення та вплив умов користування платформ на досвід користувачів. Також інструментарій платформ має бути доопрацьовано з тим, щоб питання безпеки дітей та його відповідності віку були у центрі уваги політик відповідних компаній.

Наприклад, у політиці конфіденційності TikTok ідеться про те, що створювати акаунти можуть лише особи, яким виповнилося 13 років. Якщо виникнуть підстави вважати, що користувач не досягнув цієї межі, акаунт буде видалено. На платформі заборонено контент, який може завдати шкоду неповнолітнім особам (психологічну чи фізичну). Окремо для резидентів США до 13 років встановлено фільтрування стрічки рекомендацій, обмеження інтерактивних функцій, які дають користувачам змогу безпосередньо взаємодіяти з контентом, як-от коментувати, обмінюватися повідомленнями, поширювати відео або підтримувати активність онлайн-профілю ⁸.

Щодо керівних принципів YouTube, то він розподіляє користувачів на три категорії: дітей (до 12 років включно), підлітків (від 13 до 17 років включно) та дорослих (від 18 років). Діти можуть користуватися сервісом YouTube

⁸ Безпека й добробут неповнолітніх. TikTok. 2025. URL: <https://tiktok.com/community-guidelines/uk/youth-safety> (дата звернення: 25.01.2026).

Kids, якщо їм надано дозвіл одним із батьків або законним опікуном. Також вони фільтрують контент і пошукові запити. Для всіх облікових записів у США платформа використовує модель оцінки віку, яка полягає в залученні штучного інтелекту для інтерпретації ідентифікаторів. Зокрема, типи відео, які шукає користувач, категорії відео, які він переглянув, або давність облікового запису. Якщо платформа вважає, що користувач не досягнув 18 років, то застосовує запобіжні заходи:

- вимкнення персоналізованої реклами та обмеження категорій оголошень, «чутливих для цього віку»;
- інші інструменти персоналізованих рекомендацій;
- обмеження повторних переглядів певних видів контенту⁹.

Тобто наразі платформи мають певні інструменти з персоналізації контенту для кожної категорії користувачів та заходи модерації. Безумовно, ефективність таких заходів викликає серйозні питання та має супроводжуватись застосуванням до надавачів таких послуг засобів контролю та стимулювання. Вказане потребує зваженого законодавчого врегулювання. Одночасно спроба повністю виключити користувачів соціальних мереж за критерієм віку не видається ефективним рішенням, адже може спричинити поруч із позитивним результатом безпекового характеру і негативні наслідки. Так, ЮНІСЕФ у своїй заяві щодо заборони на використання соціальних мереж для дітей підкреслює, що, з одного боку, вітається зростаюча відданість безпеці дітей в Інтернеті, та одночасно вказує, що заборони на соціальні мережі мають свої ризики і навіть можуть мати зворотний ефект. Зокрема, для багатьох соціальні мережі дають доступ до навчання, спілкування, гри та самовираження, діти та молодь матимуть обхідні шляхи, спільні пристрої, менш регульовані

⁹ Kids & Teens. YouTube. URL: <https://youtube.com/howyoutube works/kids-and-teens/> (дата звернення: 20.01.2026).

платформи. ЮНІСЕФ окреслює основне коло суб'єктів, яке має співпрацювати для створення цифрового середовища, яке є безпечним, інклюзивним, поважає права дітей. Це уряди, регуляторні органи та компанії соціальних мереж, громадянське суспільство та партнери, батьки та опікуни ¹⁰. Такий більш широкий підхід, який визначає основні дії усіх залучених суб'єктів, видається слушним.

Соціальні мережі стали засобом не лише отримання й передання інформації, а й творчої реалізації. Разом із загрозами мережа «Інтернет» надає великі можливості. Правила цифрової безпеки неможливо засвоїти без практичного застосування. У сучасному суспільстві кожному користувачеві необхідно нарощувати вміння вирізняти фейки та фільтрувати інформацію. Дитина, яка не взаємодіяла з цифровим контентом, згенерованим за допомогою генеративного штучного інтелекту, не вмітиме розрізнити його зі справжнім.

Ключове питання пропорційності таких законодавчих змін у тому, чи дійсно вони призведуть до втілення поставленої мети і чи є такий спосіб виправданим. Оскільки задля відмежування дітей від шкідливого контенту необхідно його модерувати, а не забороняти повністю. Для формування критичного мислення користувача мережі «Інтернет» слід проводити інформаційно-просвітницькі заходи з правил цифрової безпеки. Тим паче, що сама проблема такими змінами не виправляється, а відтерміновується до старшого віку.

У Європейській стратегії кращого Інтернету для дітей (European Strategy for a Better Internet for Kids, BIK+) підкреслено, що діти та молодь повинні бути захищені та мати можливість користуватися Інтернетом. Як зазначається, ця

¹⁰ Age restrictions alone won't keep children safe online. Statement by UNICEF as countries move to introduce social media bans for children. 10 December 2025. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/age-restrictions-alone-wont-keep-children-safe-online>.

стратегія спрямована на формування в дітей безпечного цифрового досвіду, розширення цифрових можливостей та активну залученість дітей із наданням їм права голосу в цифровому середовищі¹¹. У Регламенті (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг ідеться, що для забезпечення передбачуваного та надійного онлайн-середовища поняття «незаконний контент» повинно відображати правила в офлайн-середовищі. Ілюстративними прикладами є обмін зображеннями, що зображують сексуальне насильство над дітьми, незаконний обмін приватними зображеннями без згоди, онлайн-сталкінг тощо¹².

Отже, безпечне залучення дітей у цифрове середовище — необхідний щабель у їхньому соціальному розвитку. Вміння взаємодіяти з онлайн-платформами, знання цифрової безпеки, обмін інформацією та інструментами творчої діяльності у мережі «Інтернет» — базові навички для кожної людини. Для гарантування безпечного цифрового середовища українському законодавцю, враховуючи зарубіжний досвід, необхідно не усувати дітей від нього, а формувати збалансовані вимоги до надавачів відповідних послуг, а також закріпити критерії, яким мають відповідати стрічки рекомендацій, персоналізована реклама, модерація та фільтрування цифрового контенту. Це відмежує дітей від потенційної загрози фізичному й психологічному здоров'ю, а також дозволить безпечно користуватися мережею «Інтернет».

¹¹ Федосеева Т. Творча діяльність дитини в цифровому середовищі: окремі питання правового характеру. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2025. Том 16. С. 167–177. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2025.16.167-177>.

¹² Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг та внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065> (дата звернення: 18.01.2026).